

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Naziv originala:
Gareth Rubin
TURNGLASS

Text Copyright © Gareth Rubin 2023
Published by arrangement with Simon & Schuster UK Ltd.
1st Floor, 222 Gray's Inn Road, London, WC1X 8HB
A Paramount Company

All rights reserved. No part of this book may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording or by any information storage and retrieval system without permission in writing from the Publisher.
Translation Copyright © 2024 za srpsko izdanje Vulkan izdavaštvo

Za izdavača
Miroslav Josipović
Nenad Atanasković
Saša Petković

Izvršni urednik
Tamara Pavlović

Urednik
Svetlana Babović

Lektura / Korektura
Srđan Jovanović / Vulkan izdavaštvo

Dizajn korica / Prelom
Slobodan Stojičić / Sanja Tasić

Štampa
Vulkan štamparija
Vojvode Stepe 643a, Beograd

Izdavač
Vulkan izdavaštvo d.o.o.
Gospodara Vučića 245, Beograd
office@vulkani.rs
www.vulkani.rs

Tiraž: 1.000 primeraka

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd
ISBN 978-86-10-05359-3
COBISS.SR-ID 154570249

GARET RUBIN

PEŠČANI SAT

Preveo Mirko Bižić

VULKAN

IZDAVAŠTVO

Beograd, 2024.

ESEKS, ENGLSKA

Za Fibi

Tete-beche (imenica)

Knjiga podeljena na dva dela štampana jedan uz drugi i na-
opacke.

Etimologija: francuski, doslovno „noge iznad glave“.

Nedavno sam kupio jednu *tete-beche*. To je zavodljiva stvar. Dve priče su odštampane u uzajamnoj inverziji. Čovek pročita prvu, pa okrene knjigu i pročita drugu. Te priče su isprepletene i parazitske. Zavodljive i, po mom mišljenju, takođe pomalo čudne.

Pismo Horasa Mana*,
20. mart 1819.

* *Horace Mann* (1796–1859), američki reformator obrazovanja, abolicionista i političar, poznat kao otac američkog školstva. (Prim. prev.)

Zar hoćeš da ideš? Pa još nije dan.
Slavuj je to bio, a ne ševa, što ti
uplašeno uvo je prostrelio.
Na onom naru on peva svaku noć.
Veruj mi, dragi, slavuj beše to.*

* Šekspir, „Romeo i Julija“, Treći čin, scena V, prevod Živojina Simića i Sime Pandurovića. (Prim. prev.)

PRVO POGLAVLJE

LONDON, 1881.

Sive oči Simiona Lija videle su se iznad maramice koju je vezao preko lica da odagna smrad kolere. Bio je to zadah tela koja trunu u sirotinjskim svratištima i mrtvačnicama.

„Kralj kuca na vrata“, promrmljao je.

„Zar ne možemo to da zovemo nekako drugačije?“, zamolio ga je njegov prijatelj Grejam, koji je preko nosa i usta obmotao moker šal. „Ne dopada mi se taj naziv. Ukazuje na to da joj mi nešto dugujemo. A ne dugujemo.“

„A ona će ipak da naplati.“

„Misliš li da će izbiti još jedna epidemija?“

„Nadam se da neće.“ Ne, on se nadao da je ovo bilo samo lokalno širenje zaraze.

Dvojica prijatelja, koji su se godinama zajedno obučavali za posao lečenja bolesnih i umirivanja zdravih, prošli su kroz Grab strit, duboko u drevnom rimskom srcu grada Londona. Zgrade na ulici bile su iznajmljene firmama iz štamparskog posla – dnevnim listovima i časopisima koji su popisivali dnevne intrige, zadovoljstva i tuge života. Odvodni kanal na sredini ulice bio je pun mastila.

Simion je sklonio maramicu sa lica kada su stigli do njihovog zajedničkog stana. „Moramo da joj nađemo slabu tačku“, rekao je. Mislio je o bolesti kao o životinji, sličnoj besnom psu. Bakterija je bila premala da bi se videla golim okom, a ipak dovoljno jaka da otera gomile muškaraca, žena i dece u grob. Podmukli mali ubica. „Svaka bolest ima svoju slabu tačku.“

Doktor Simion Li imao je dugačko, mršavo lice i dugačko, mršavo telo koje se gipko pelo uz stepenice do njihovih soba – njihovog tavana, istinu govoreći – iznad štamparije u kojoj su prese lupale bez prestanka po celu

noć i dan. Međutim, to mesto je njemu odgovaralo, jer je mogao da radi kada se većina drugih ljudi odmara. I bilo je jeftino. Veoma jeftino. Posle meseci u kojima je njegovo istraživanje zaustavljeno zbog nedostatka novca, morao je da uštedi svaku paru koju je mogao.

„Tu je negde, mogu da osetim da je tu“, nastavio je u istom dahu. „Dođavola, uspeli smo da se čitav vek zaštitimo od velikih boginja. Zašto ne bismo i od kolere?“ Zagledao se kroz prljavi iskošeni prozor. Gusta decembarska tama puna smoga kao da mu je uzvraćala pogled.

„To si već rekao, jednom ili dvaput. Postaješ pomalo opsednut.“ Grejam je zastao. „Znaš, ne činiš ništa zbog čega bi bio naročito popularan u bolnici.“

„Zaprepašćuješ me.“ Ni najmanje ga nije bilo briga šta prastari stvorovi sa gustim zulufima koji upravljaju Bolnicom kraljevskog koledža misle o njemu. Trebalo bi ih pustiti da rade u sirotinjskim naseljima i šupama oko Sent Džajlsa i onda bi možda posmatrali stvari drugačije.

Njegov prijatelj je ravnodušno slegnuo ramenima. „Kako nameravaš da otkriješ čudesni lek?“

„Kako?“ Zamalo da se nasmejao na to pitanje. „Novcem. Treba mi novac. Treba mi Makintošova stipendija.“ Razvezao je kravatu i skljojao se na u požaru oštećen naslonjač koji su odneli sa pločnika u Marilebonu. „U međuvremenu, oni trče u svoje kuće kao da je ovo crna smrt.“ Iskrenuo se na od vatre pocrnelom sedištu, pokušavajući da se udobnije namesti. „Siromašan čovek na ulici ima manje šanse da dočeka tridesetu godinu nego ja da budem proglašen za viteza. Bože dragi, kada bi samo Robertson i ostali slušali, mogli bismo da učinimo nešto u vezi sa tim!“ Njegov prijatelj nije se oglašavao dok je Simion počinjao po svom starom običaju, galameći protiv medicinskog fakulteta Kraljevskog koledža koji je već mnogo puta pokazao svoju krajnju nesposobnost da dođe do jedne jedine nove ideje. „Vreme i novac. To je sve što je potrebno da se pronade lek. Dovoljno vremena i dovoljno novca.“

Njegov gnev proizlazio je iz frustracije. Malo je bilo toga što je moglo toliko da ga razjari kao mogućnost da čitav njegov trogodišnji rad ostane da sakuplja prašinu na njegovom radnom stolu. Svakog meseca je odbor za dodelu stipendija medicinskog fakulteta uzdisao i huktao na njegove predloge, a sve više muškaraca, žena i dece umiralo je od zaraze.

„Misliš da ćeš je dobiti?“

„To je stvar koja je između mene i Edvina Grovera. On je želi za svoj rad o analgeticima.“

„On je pametan.“

„Na papiru, da. U praktičnom smislu, on je kreten. Sve je to previše teoretski. Uopšte se ne misli o tome kako da zariješ iglu u ruku neke švalje.“ Razdražljivo je kucnuo zglavcima o sto. Grover je svoje dane provodio u sobama na gornjem spratu prilično lepe kuće na Soho skveru. Retko je izlazio iz njih. Nije imao potrebe za tim. Verovatno ga nije ni zanimalo.

„Šta ako je ne dobiješ?“

„Onda ću, prijatelju moj, čistiti ulice za nekoliko penija.“ Povukao se za čuperak iznad čela.

„Zvuči da se smrzneš.“

„Nema sumnje da tako i jeste.“

Grejam se blago nakašljao. „Šta je sa onim poslom u Eseksu? To bi se isplatilo.“

Simion je iznenađeno podigao obrve. „Bože, potpuno sam zaboravio na to.“ Cela stvar je nestala iz Simionovih misli skoro istog trenutka kada je juče pročitao telegram i odložio ga sa strane.

„Tvoj stric, zar ne?“

„Ne baš. Rođak mog oca.“

„Pa, to je unosan posao.“

To je bilo tačno. Posao je bio unosan, ali ne i primamljiv. „Staranje o seoskom svešteniku koji je sebe ubedio da je na pragu smrti iako je verovatno dovoljno zdrav i jak da izdrži deset rundi u ringu sa Danijelom Mendozom.“*

„Simione, *trebaju* ti pare.“

On se zamislio. U to što mu je rečeno uopšte nije bilo sumnje. Ali osećao se kao jeftini najamnik, koji leči čoveka kome verovatno nije potreban nikakav bolji medicinski savet od toga da „smanji vino i s vremena na vreme izađe da prošetati“. A ipak, novac je mogao da iznova pokrene njegov napredak u pravcu pronalaženja leka.

„To jeste mogućnost“, priznao je on. „Mada, bog bi ga znao koliko mogu da izvučem od njega. Seoski sveštenici se baš i ne valjaju u parama.“

„To je istina. Da li je on barem prijatan čovek?“

* Engleski bokser sefardskog porekla koji je bio slavan krajem XVIII i početkom XIX veka i objavio dve knjige o tehnikama pesničenja. (Prim. prev.)

Simion je slegnuo ramenima. „Nema sumnje da je to jedan od onih tihih starih sveštenika koji sve vreme čitaju traktate o proračunu biskupa Ašera da je svet star šest hiljada godina.“

„Pa, moglo bi da bude i gore. Da li je on sam u kući?“

„Ah. Pa...“ Simion se osmehnuo sam za sebe. „Tu stvar postaje prilično... intrigantna.“

„Kako to?“

„U pitanju je porodični skandal.“

„Skandal? Nastavi.“

„Ja čak ni sam ne znam ni polovinu toga – otac nije hteo da mi ispriča pojedinosti. Mislim da je parohovog brata ubila njegova supruga u čudnim okolnostima. Jedno od njih je bilo ludo, čini mi se. Proveriću. Tačno, tačno, pikantna porodična priča mogla bi da predstavlja izvesni predah od dosade posla. Ali ne, uzdam se u providenje da će Makintošov odbor doneti odluku pre toga.“

Sutradan po podne, Simion je sedeo na tvrdoj, dobro uglačanoj klupi ispred sobe u kojoj je zasedala komisija na Kraljevskom koledžu. Edwin Grover, otmeno obučen, sedeo je na istoj takvoj klupi nasuprot njega.

„Još se baviš kolerom, zar ne?“, upitao je Grover.

„Da. Još se bavim time.“

Grover nije imao drugih pitanja.

Postariji poslužitelj izleteo je iz sobe gde je komisija zasedala. „Doktor Grover? Hoćete li da dođete ovamo?“

Grover je ušao u prostoriju za njim. Vrata su se zatvorila uz tresak koji je odjeknuo kroz hodnik.

Prošlo je sat vremena pre nego što se Grover ponovo pojavio, izgledajući zadovoljan sobom. Simion je opsovao u pola glasa kad ga je video; a onda je došao red na njega.

Ušao je i seo na drvenu stolicu ispred petočlanog odbora, pa im izneo svoj plan za lečenje jedne od najvećih bolesti tog doba.

„Doktore Li. Pregledali smo vaš zahtev za stipendiju i prateću dokumentaciju“, sumornim tonom ga je obavestio jedan od članova odbora. „U svesti nam se stalno pojavljuje jedno pitanje.“

„Koje pitanje, gospodine?“

„Koje dokaze imamo da ćete zaista postići bilo šta?“

To nije bilo prijateljsko pitanje. „Možete li da budete određeniji?“

„Vaši izveštaji izgledaju“, čovek je spustio pogled na papire, „*nedosledno*. Koliko smo razumeli, iz ovoga praktično ne proizlazi ništa.“

„Ne verujem u to...“

„Za razliku, recimo, od dokumenata drugog kandidata u kojima su i dva članka objavljena u *Lansetu*.“ Negde u zidovima, u vodovodnim cevima hućao je i tutnjao vazduh zarobljen u njima.

„Ja izuzetno poštujem akademske publikacije...“

„Dok mi u vašem radu možemo da vidimo samo niz zahteva za još finansijskih sredstava.“

Simion je zaškrgutao zubima pre nego što je odgovorio. „Verujem da će rezultat biti vredan uloženog kapitala, gospodine.“

„Ali kakav je to rezultat? I koliki je to kapital?“

„Mislim da bi tri stotine funti bilo...“

„Tri stotine funti? Za zaraznu bolest koja je sada ograničena na sirotinjska naselja?“ Ostali članovi odbora mrmljali su sa odobravanjem. „To je nešto na šta su oni koji žive na takvim mestima naviknuti. Oni su rođeni u tome. Ceo život će provesti u tome.“

„A da ste vi proveli toliko vremena u njihovom društvu kao ja, znali biste da je mnogima od njih mnogo bolje da *ne provedu* život u tome.“

„Šta hoćete da kažete?“, upitao je stariji doktor.

„Hoću da kažem, gospodine, da ne mogu prebrojati koliko sam video dece mlađe od pet godina osuđene na kratak život pun patnje i bola. Povremeno je postojalo iskušenje da im se prekрати život, radije nego da gledate njihovo neizbežno propadanje.“

„Pa, to je između vas i Boga. Mi se ovde bavimo vašom molbom za stipendiju.“

„Naravno. Izvinjavam se što sam skrenuo sa teme. Da tačno odgovorim na vaše pitanje: nismo uspjeli da izdvojimo valjan materijal za vakcinu od ljudskih izvora. Ja tvrdim da možda možemo da dobijemo potrebni materijal od životinja, a ne ljudi. Na primer, ako izložimo naše najbliže rođake, gorile, toj bolesti, i izvadimo im krv, moguće je da bismo pomoću zgrušavanja mogli da dobijemo zaštitu od bakterije.“

„Znači on sada hoće da svi visimo sa drveća“, promrmljao je jedan od ljudi iz odbora.

Kada se Simion vratio u svoje odaje, na sanduku koji su koristili kao sto stajala je otvorena flaša crnog vina. Ispio je ostatak vina iz flaše, pogledao u svog prijatelja koji je blago hrkao u krevetu, pa zatim kroz prozor. Ulica je bila tiha kao groblje.

Tada je primetio da flaša stoji na nekom papiru: telegramu. Juče je telegrafski poslao poruku svom ocu, pitajući za pojedinosti o događajima u vezi sa ubistvom u koje su njegovi rođaci u Eseksu bili uključeni pre dve godine, i koji su pokrenuli zle jezike da naširoko govore o njima. Odgovor je bio kratak. „Tvoje dužnosti su čisto medicinske. Izvršavaj ih i ništa više od toga. Shvatam da se sumnjalo na podle zločine čak i pre nego što je došlo do nasilja. To me ne iznenađuje. Oduvek je postojalo nešto loše i iskvareno u vezi sa kućom Ternglas. Prepusti to Bogu i zakonu.“

Simion nije mogao da ne obrati pažnju na činjenicu da je njegov otac – koji inače nije bio čovek sklon poetskim uzletima mašte – napisao da sama kuća ima „nešto loše i iskvareno“ u sebi, a ne porodica koja je u njoj živela. To je bilo čudno.

Simion nikada nije poznao udaljeni ogranak porodice koji je živio u kući Ternglas. On je odrastao stotinama milja severnije, na kamenim ulicama Jorka, jedino preživelo dete roditelja koji su bili tek ovlašno zainteresovani za njega, i poslali su ga na školovanje kad mu je bilo samo deset godina. Njegov otac, advokat sa prašnjavom kancelarijom koji se starao za potrebe starih prašnjavih aristokrata, prihvatio je medicinu kao razuman izbor profesije, mada je pretpostavljao da bi Simionova majka verovatno više volela da je on izabrao otmeniji posao u Harli stritu. Njeno kasnije neodobravanje karijere posvećene istraživanju i borbi protiv razne bolesti nimalo nije ublažilo tu strast njenog sina.

Onda znači Eseks, rekao je samom sebi.

Ostrvo Rej nalazi se u slanim močvarama na ivici obale Esekse. Da li je to ostrvo ili nije, zavisilo je od plime – pošto se nalazilo između ušća reka Koln i Blekvoter, sličnih otvorenim ustima. U vreme plime, ostajalo je potpuno odsečeno od kopna, i kuća koja se na njemu nalazila izgledala je kao da plovi, potpuno izolovana. More koje je prodiralo između kopna i

ostrva Rej bilo je prekriveno morskom travom, poput prstiju utopljenika. Trava je povremeno plutala i po ograncima ušća, sve do sela Peldon dublje u kopnu, gde je bara ispred gostionice *Peldonska ruža* dugo služila kao ostava onima koji dopunjuju svoje prihode od lova na ostrige prodajom brendija i duvana donetog sa kontinenta bez plaćanja nepodnošljivo visokih carina. Dno bare bilo je od drveta i moglo se podići da se isprazni voda, u kojoj je bila sakrivena katranom premazana burad. Iz te buradi su sve gostionice u Kolčesteru snabdevane vinom, a sve prodavnice tekstila čipkom.

Zapravo, u Eseksu jedva je da je ubiran ijedan peni od carina, iako je četvrtina robe podložne carinjenju uvezena u zemlju dolazila preko ove oblasti. A ne treba zamišljati da carinici nisu bili svesni trgovine koja se tu odvija, ali, pošto su njih dvadeset dvojica jednog jutra pronađeni u čamcu prerezanog grla, njihovim kolegama nije padalo na pamet da presecu ovdašnje trgovce.

Pored Reja se nalazilo susedno ostrvo Mersi, koje je bilo deset puta veće od Reja i na njemu je bilo više od pedeset kuća, kao i šljunkovita plaža poznata kao Hard. Ljubičasta lavanda i primorski oman krasili su oba ostrva, koja su imala šljunkovitu osnovu povezanu glinom i privlačila su ptice koje gaze i plivaju po vodi, kao što su ostrigari i patke.

A ipak su ljudski posetioци ovih ostrva morali da budu oprezni.

U vreme oseke, uski prolaz sa kopna, Strud, pojavljivao se iz slane vode koja se povlačila. Pružao se do Reja, preko milju širokog ostrva i zatim do Mersija. Ali svako ko po njemu hoda morao je da proverí vreme smenjivanja plime i oseke. Opasnost nije bila samo na Reju, sa tom mračnom kućom, već više u tome što svako ko se zatekne na samom Strudu dok se slana voda podiže rizikovao da se upetlja u morsku travu. Skoro svake godine otkad su se Rimljani prvi put naselili na Reju, bar jedan muškarac ili žena upetljali bi se u tu travu. Ostajali su da mirno plutaju, bez ikakvog zvuka, bez ikakvih pritužbi, dok su im se ruke polako sjedinjavale s travom.

Simion je osećao miris morske lavande u vetru kada je izašao iz kola u koja je bio upregnut poni ispred *Peldonske ruže*. Kočijaš se na putu kroz smeh hvalio lokalnim ne baš zakonitim poslovima, i Simion je zavirio u baru ali je video samo mutnu slanu vodu. Ipak, i sam vazduh imao je

ukus soli. Blago ga je pekao u grlu, i pokušao je dva-tri puta da proguta pljuvačku kako bi se oslobodio tog osećaja, pre nego što je rekao sebi da će se uskoro naviknuti na to kao na deo pejzaža.

„Dobar dan, gospodine“, čuo je kako neko govori. Gostioničar, žilav čovek sa ogromnim zulufima, stajao je na vratima i pućkao dugačku lulu. „Ulazite li unutra?“

„Ulazim, i drago mi je zbog toga“, veselo je odgovorio Simion, prebacujući putnu torbu preko ramena, a u drugu uzimajući svoju kožnu medicinsku torbu.

„U redu. Želećete nešto da pojedete i krčag piva, ne bi me začudilo.“

„To zvuči veoma dobro.“ Pogledao je prema kući. Bila je to široka, jednospratna seoska gostionica okrečena u mutnu sivu boju, okružena zimskim bezbojnim pejzažom. Bio je gladan i očekivanje hrane održavalo ga je tokom duge jednosatne vožnje sa stanice u Kolčesteru na putu do sveštenika parohije koga će lečiti i paziti, Olivera Hoza – doktora Hoza, u stvari, jer je taj gospodin bio doktor teologije.

„Onda ulazi, momče.“

On je rado prihvatio taj poziv.

U prostoriji sa šankom sedelo je sedam-osam ljudi u ribarskoj odeći. Svi su pušili duge, tanke bele lule, iste kao ona kod gazde gostionice. Simion se pitao mogu li nekako da razlikuju svoju sopstvenu od prijateljeve. Unutra su bile i tri žene, koje su činile trio Sudaja u jednom uglu, i čutke ga proučavale pogledom.

„Uđi, momče“, naglašeno je ponovio gazda. „U *Ruži* je dobrodošlica uvek topla i srdačna. Spusti svoj torbak. Tako je. Dženi! Dženi! Malo hleba i dvanaest – ne, šesnaest ostriga. Izgleda mi da je gladan. Brže, devojko.“ Nije ni pokušao da upita odgovara li ova porudžbina novopridošlom gostu. U roku od deset sekundi, Dženi, devojčica od desetak godina, pojavila se sa hlebom i gomilom ostriga. Gazda je Simionu dao mali krčag piva i pokazao mu da jede stojeći za šankom. Činilo se kao da čitava gostionica čeka da on počne da jede, ili objavi kojim poslom je došao. On je odabrao da počne sa hranom. Ali, ako je očekivao da se razgovor nastavi dok on bude jeo, pogrešio je. Vladala je tišina, osim zvukova koje je stvarao on, ili neko drugi dok je ispijao pivo. Deset minuta kasnije završio je svoj obrok.

„To bi bilo četiri šilinga, tri penija i jedna priča“, obavestio ga je gazda. Simion se zakikotao. „A kakva bi to priča trebalo da bude?“